

A decorative border with a repeating pattern of stylized leaves and scrolls, framing the text.

Joseph Haydn

HET KIND DER BEPROEVING,

DOOR

J. H. VAN LINSCHOTEN.

HARDERWIJK. — H. A. BERENDS.

JOSEPH HAYDN,

HET KIND DER BEPROEVING.

Voor ongeveer honderd jaren leefde in het dorp Rohrau in Bohemen een wagenmaker met zijne vrouw. Zij waren beiden op reeds vergevorderden leeftijd en hadden een zoon, dien zij Joseph noemden. — De wagenmaker droeg als een echt Bohemer de liefde voor de muziek in zijn hart, en daar hij in zijne jeugd een beetje harpspelen geleerd had, was het zijn grootste genot op Zon- en feestdagavonden zijne vrouw te begeleiden, die met hare heldere en welluidende stem de liedjes en gezangen uit hare jeugd voordroeg. Dan greep hij naar zijne oude harp, een familie-erfstuk, en de toenmaals vijfjarige Joseph droeg ook reeds het zijne bij, om het musikaal genot te verhoogen.

Zoo diep was de liefde voor de muziek in zijne ziel gegrift, dat, zoodra zijn vader de harp speelde, en zijne moeder, liefdevol naast hem gezeten, begon te zingen, dan kende Joseph's blijdschap geene gren-

zen meer. Hij haalde een stuk hout en een hazelaartje, waarmede hij over het eerste heenstreek, alsof hij op een viool speelde. De kleine knaap bood in zijn kinderlijken ijver zulk een zonderlingen en grappigen aanblik aan, dat niet zelden de ernstigste liederen der ouders verstoord, ja door een schaterend lachen afgebroken werden. Joseph liet zich evenwel daardoor niet in 't minst uit 't veld slaan.

In de nabijheid van Haimburg woonde een neef van den wagenmaker, die muziekonderwijzer en tevens organist was. Deze kwam eens naar Rohrau om zijn neef te bezoeken, die daardoor niet weinig vereerd zich gevoelde. — Niets echter onderhield den vreemden bloedverwant meer dan als de wagenmaker en zijne vrouw hem iets voorspeelden en zongen. Hij luisterde aandachtig toe, bemerkte hoe Joseph zijn houtblokje en stokje voor den dag haalde en beide zoo flink hanteerde — alsof hij een bekwaam musikus geweest was, en een voortreffelijk instrument in zijne armen gerust had.

De neef was verbaasd over het uitstekend gehoor des kinds en uitte de meening, dat Joseph wel een groot musikaal genie worden kon. — Hij sloeg den ouders derhalve voor, hem het kind mede te geven naar de stad, waar hij hem 't klavier- en vioolspel leeren en

mettertijd iets van hen maken wilde. — De wagenmaker stemde toe, toen hij hoorde, dat het onderwijs van zijn jongen hem niets kosten zou. „Geef mij den jongen maar meê,” voegde de neef er bij, „gij zult er geen berouw van hebben.”

De ouders waren overgelukkig: zij zagen hun kleinen Joseph al op den weg der eere, en al sloeg ook hun hart soms zwaar, en vloten hunne tranen bij de gedachte hun eenig kind te moeten missen, zij voelden nochtans, dat het zeker tot zijn best was.

De neef was een braaf maar heethoofdig man. Hij leerde den jongen in zijne school lezen, schrijven en rekenen en gaf hem bovendien bijzonder les in spel en zang. Maar de arme knaap was daar niet gelukkig; want 't voedsel werd hem karig, maar slaag zeer rijk toegemeten. Hij verdroeg intusschen alles. De weetgierigheid was genot voor den jongen, en de liefde voor de muziek had nog grootere macht op zijn binnenste. Ofschoon de neef een zonderling mensch was, en den stok meer gebruikte dan de woorden der liefde, was hij toch eene andere maal vriendelijk, goedhartig en werkelijk in de wolken over de vorderingen van zijn kleinen leerling.

Zoo gingen twee jaren voorbij, waarin Joseph flink vooruitschreed, en met liefelijke stem de sopraan-partijen zong, zoo zuiver klinkend als eene klok.

Nu en dan kwam hij naar Rohrau en zong met vader en moeder bij de harp, — leende ook een ouden vedel van een buurman en begeleidde de fraaie stem van zijne moeder en het stijve harpmuziek zijns vaders met zijn wondervol spel.

Omstreeks dezen tijd ontstond er eene groote verandering in Joseph's leven, die een belangrijken invloed op zijn lot teweegbracht. — De organist van Haimburg was vaak gedurende de godsdienstoefening verrukt geworden door de schoone stem van den jongen. Nu bezat hij in Weenen een vriend, die als directeur van de Keizerlijke kapel eene hooge betrekking in de muzikale wereld der residentie bekleedde. Zijn naam was Reuter. Deze bezocht op zekeren dag zijn vriend, den organist van Haimburg.

Reuter was tevens dirigent van het koorgezang in de St. Stefanus-kerk te Weenen en zocht overal naar eene goede stem voor zijn koor. Zoo vraagde hij ook den organist, of hij hem geen jongen met eene heldere zuivere stem aan de hand kon doen.

De onderwijzer herinnerde zich Joseph, en de kapelmeester liet oogenblikkelijk den jongen halen. Joseph kwam.

„Hier is het kind, waarvan ik u gesproken heb, mijnheer Reuter,” sprak de schoolmeester, die met

den dikken musikus aan een eenvoudig ontbijt zat. „'t Is nu zoowat een jaar of drie geleden, dat ik tegen den avond een wandelingetje in mijn eentje deed. Zonderling genoeg — ik ga dezen weg anders nooit uit — wendde ik mij naar Rohrau. De avond was gevallen. In gedachten verdiept liep ik voort, toen eensklaps mijn oor op 't aangenaamst verrast werd door de tonen eener harp, die eene vrouwenstem begeleidde. Nu en dan hoorde ik echter ook eene kinderstem er tusschen, zoo zuiver, zoo frisch, zoo zilverrein, dat ik lust kreeg, om hoe laat 't ook was, het concert van meer nabij te hooren. Ik ging op 't gezang af en stond weldra stil voor de wagenmakerij van baas Haydn, die later bleek nog een neef van mij te zijn. Hoe groot was mijne verbazing, toen ik den eenvoudigen harpenaar ontwaarde, die zijne vrouw in ha niet alledaagsch gezang begeleidde. Maar toen i k een hunne zijde een vijfjarig kind zag zitten, dat ook medezong, en juist, zeer juist de maat met zijn voetje sloeg, toen, ja toen wist ik niet, wat ik zeggen moest. Ik verzocht de muzieklievende familie mij haar kind toe te vertrouwen. Om kort te gaan: ik heb Joseph aangenomen, en — zonder mij er over te beroemen, ik heb mij aan hem laten gelegen liggen als een tweeden vader en heb een musikus van hem gemaakt. Bij

plechtige gelegenheden of op feestdagen in de kerk slaat hij ook de pauken."

„Zoo-zoo, slaat ge de pauken?" vroegde de heer Reuter, die gedurende het verhaal van zijn kollega geen blik van het kind afgewend had.

„Ja," was het antwoord.

„Slaat gij ze dikwijls?"

„Lang niet zoo dikwijls als ik slaag krijg." Maar hoe kwam het, dat het oog van den knaap eensklaps vuurstralen schoot en onophoudelijk staarde naar de ontbijttijfel van den schoolmeester. Lagen daar noten om te slaan of te zingen; of wat was er? De jonge vedelaar hield hartstochtelijk veel van kersen; op de tafel vlak voor den dikbuikigen heer stond een bord met heerlijke sappige krieken. Onze speelman was bij het gezicht van dien schaalinhoud zóo in de war, dat hij voor al 't andere doof en blind was. „Als gij eens zingt," sprak de kapelmeester, die den jongen begrepen had, „krijgt gij eene goede handvol." De belofte miste hare uitwerking niet. Met eene wonderbaar zachte en reine stem begon Joseph langzaam en plechtig een lied te zingen. „Voortreffelijk! schoon!" juichte de oude. „Zing nu nog eens een marsch!" Kunsttermen verstond de jonge muzikant nog niet. „Een marsch," vroegde hij, „wat is dat voor een

ding? Dien kan ik niet zingen, dien zingt mijn meester ook niet." Met deze woorden stak hij de handen uit, alsof hij zeggen wilde: Belofte maakt schuld of de arbeider is zijn loon waard. De oude verstond Joseph en vulde tot bewijs daarvoor zijne handen met sappige kersen.

„Nu, Gene vraag," sprak hij daarop. „Joseph, kunt ge Rohrau, uwe ouders en uw meester verlaten; en wilt ge met mij naar de mooie stad Weenen aan de Donau?" — Haydn stotterde: „Maar, mijnheer, ik ken u niet, ik... ik..." — „Ik ben kapelmeester Reuter, jongenlief, en daar ik thans stemmen noodig heb, zie, zoo..." — „Zoo? is het u om stemmen te doen?" antwoordde Joseph doodbedaard. „Ik dank u vriendelijk, mijnheer, ieder het zijne. Past gij op uwe stem, ik zal op de mijne wel passen." — „Ja, maar gij verstaat mij niet. Kijk, ik wil van u een knap, beroemd mensch maken, iemand die spelen, zingen en componeeren kan. Sla toe, mijn jongen, en zeg maar ja." — Krijg ik dan ook kersen?" vroegde de knaap, begeerig naar de overige kersen op 't bord ziende.

„Vooreerst deze kersen," antwoordde de heer Reuter en plaatste den heerlijken schotel voor den overglukkigigen muzikant. „En in mijn tuin te Weenen is overvloed van kersen en van allerlei andere vruch-

ten." — „Goed, mijnheer! dan ga ik met u naar Weenen." — „Uwe keus zij gezegend!" sprak de schoolmeester. — „Kan ik zóo maar medegaan?" vroegde Joseph. — „Neen, mijn kind," antwoordde de heer Reuter, „gij moet van uw vader verlof hebben." — „Anders niets? Vader zal dat wel geven." — „Maak ik wil uwe ouders toch wel eerst spreken." — U be-doelt mijne moeder; want ziet u, als moeder en ik iets willen, dan moet vader toegeven." — „Is uw vader dan geen baas in huis?" — „Baas in huis? dat ben ik eigenlijk!" zeide de knaap. Toen iedereen om dit antwoord in luid gelach uitbarstte, werd Joseph tot over de ooren rood als een kalkoensche haan en besloot zijne woorden met het volgende alles afdoende antwoord: „Ja, ik ben thuis baas. Ik doe met moeder, wat ik wil, en zij doet met vader, wat zij wil, en dus..."

„Zijt gij baas in huis," viel de heer Reuter den snaperd lachend in de rede, „ga nu maar naar huis en kom met vader en moeder bij mij!"

Rohrau ligt zoo dicht bij Haimburg, dat onze Joseph het ook zonder spoorwagen in eenige minuten gemakkelijk bereiken kon.

„Dag, vader! dag, moeder!" zeide de knaap, met een van vreugde blinkend gelaat, toen hij zijn vaders

werkplaats invloeg, waarin de wagenmaker met zijne vrouw zat te praten. „Zegt mij maar goeden dag, want ik ga met een rijken heer naar de mooie stad Weenen.”

„Zoo-zoo!” sprak de wagenmaker, zonder eenigszins van gelaat of houding te veranderen, „en wat moet ge daar doen of beginnen?”

„Daar ga ik zingen, viool spelen, een beroemd man worden, en' rijk ook, vader, zoo rijk, dat ik met koets en vier paarden rijden kan, en....”

„Dan gek wordt,” liet de vader er onmiddellijk op volgen, „weet ge wat, Joseph, loop de straat op, malle jongen, ga met uwe kornuiten spelen, uwe moeder en ik hebben hier wel wat anders te doen dan naar uw dwaas gesnap te luisteren.”

„En ik zeg u,” verzekerde Joseph, „dat ik wegga, 't is geen gekheid, ik ga heen, denkt u, dat ik krankzinnig ben.”

„Maar alleen vertrekken moogt gij niet,” viel de moeder op een ernstigen toon in, „tenzij wij er mede tevreden zijn, en er mede tevreden zijn wij nu nog niet.” — „Hoor eens, moederlief!” smeekte de jeugdige Haydn, terwijl hij vleiend aan moeders hals hing, „ik kan niet anders meer handelen; ik heb mijzelfven voor een schotel kersen verkocht.” — De vader lachte en zeide: „Wat! hebt ge u voor kersen verkocht?”

Joseph begon nu wat de lezer reeds weet, te verhalen, maar nauwelijks was de vertelling ten einde, of de beide ouden, die hem op den voet naar Rohrau gevolgd waren, traden Haydn's woning binnen. De kapelmeester bevestigde geheel en al het verhaal van den jongen vedelaar, deed den ouders hetzelfde voorstel en beloofde zooveel goeds en schoons, dat de wagenmaker eindelijk met een diepen zucht sprak:

„Welaan dan, ga in Gods naam en wordt een kunstenaar in 's Heeren dienst. God zegene uwe loopbaan, Hij behoede en geleide u door zijne genade; Hij geve, dat gij u nimmer uwe keus zult berouwen.”

„Daar hoop ik voor te zorgen,” zeide de heer Reuter.

„Dag, mijn kind, vaarwel!” zuchtte moeder Haydn in tranen wegs meltende.

„Dag, vader! dag, moeder!” sprak de knaap hevig aangedaan.

Na hen teeder omhelsd te hebben, ging onze jeugdige veelbelovende knaap met den kapelmeester mede, die aanstonds naar Weenen reisde.

Een man als Reuter ontdekte weldra de groote talenten, die in den achtjarigen knaap verborgen lagen. Hij wist het zoo in te richten, dat Joseph de beste leermeesters niet alleen in 't zingen, maar ook in 't

viool- en klavierspel kreeg. De knaap was thans op den goeden weg, om eenmaal iets groots te worden. Van niets hoorde hij dan van muziek; van kastijding was geen sprake meer. Hij had een uitnemend kosthuis, en de behandeling liet niets te wenschen over. Reuter's liefde voor den knaap nam toe, hoe meer Joseph's wonderbaar genie openbaar werd. Dan, reeds met zijn zestiende jaar begon de tijd der beproeving van den jongeling. Op dezen leeftijd verloor hij plotseling zijne stem, en de goede oude Reuter, die tot nu toe zoo vaderlijk gezorgd en hem zoo degelijk had laten leeren, werd hem door den onverbiddelijken dood ontnomen.

De jonge kunstenaar moest nu 't koor van de St. Stefanus-kerk verlaten, en weldra zonder vrienden, zonder bescherming, zonder middelen, in de rechte beteekenis van het woord, de straten van de hoofd- en residentiestad tot zijn verblijf kiezen.

't Was een treurige stonde, toen Joseph voor 't laatst in het koor zong — Tranen verstikten bijna zijne stem, en de zwaarste zorg vervulde zijn hart. Wat zou hij nu doen? —

Zou hij naar Rohrau terugkeeren om wagenmaker te worden? Zou hij al zijn muzikale liefhebberijen opgeven; Weenen verlaten en naar zijn vaders neef te Haimburg gaan? —

De ongelukkige knaap wist niet wat 't eerst aan te

vangen. Wel had hij een beetje geld bijeengespaard, — maar hoe lang zou dat toereikend zijn? —

Hij huurde een klein bovenvertrek, laat mij liever zeggen, een armzalig donker dakkamertje, zes trappen hoog in een bouwvallig huis. Derwaarts bracht hij zijn eenig meubelstuk heen, dat hij het zijne mocht noemen, — een klein klavier, zoo oud, zoo gebrekig, zoo haveloos, zoo lam, dat 't nauwelijks op zijne pooten kon blijven staan.

Om in zijne dringende levensbehoefden eenigszins te voorzien, had de jonge Haydn een gedeelte van zijne kleren moeten verkoopen, en daardoor was hij zoo schamel geworden, dat hij zich schaamde voor den dag te komen. Honger en ellende hadden hem vermagerd, alleen zijne vorige liefde voor de kunst en zijn vaste vertrouwen op God, dien hij had leeren liefkrijgen, behoedde hem voor die heillooze stappen, die zoo menigeen in vertwijfeling reeds gedaan had. Als hij, van 't noodigste beroofd, op een ouden stoel of ook op zijne knieën voor zijn klavier zat, was een gebed en een geestelijk lied zijn eenige troost in dezen stikdonkeren nacht van kommer, en smart, van leed en beproeving.

Denkt niet, lieve lezers, dat onze Haydn onder dat alles werkeloos bleef en geen middelen, aanwendde, om aan den kost te komen. Hij deed meer dan klagen,

zingen en zijn instrument bespelen. Hij gaf zich alle denkbare moeite om muzieklessen te krijgen en wist zijn honger met water en droog brood te stillen. — Gelukkig kreeg hij nog eene aanstelling in een orkest, dat hem een klein sommetje opleverde.

Onvermoeid was hij in zijne studie der groote meesters. Hij componeerde melodieën, vol goddelijke ingeving, bij wier samenstelling hij van honger noch armoede eenig gevoel had. In zulke heerlijke oogenblikken vergat hij alles en riep dikwijls uit: „Hier aan mijn oud en gebrekkig klavier wordt door mij het zalige genot der vroomste zielen niet benijd!” Ja zelfs bij droog brood voelde hij zich gelukkig in zijne stille sombere kamer, waar hij geheel alleen voor zijne geliefde muziek leefde.

Zoo gingen jaren voorbij. — Vader en moeder waren reeds ontslapen. Maar nu was door Gods genadige voorzienigheid het uur daar, waarin de deur eener gelukkige toekomst zich voor den grooten kunstenaar openen zou. — Zijn wonderbaar schoon viool- en diep aangrijpend klavierspel was door de meesters, die hem gebruikten, opgemerkt geworden. Weldra werden zij ook met zijn vroom hart, zijne rijke muzikale talenten en zijn begaafden geest, maar ook met zijne armoede bekend; en de betrekking van violist in de concerten van prins Esterhazy werd hem opgedragen. — Thans

begon het morgenrood des geluks voor hem op te gaan. — Zijne langdurige en stil gedragen ellende week. — Hij kon zich fatsoenlijk kleeden, gemakkelijk leven, eene betere woning huren, — betere instrumenten koopen, en zijn onderwijs werd gezocht en goed betaald. Hoe innig dankte hij God, die al zijne zorgen van hem weggenomen had! In twee kerken te Weenen om hare muziek beroemd werd hij organist en muziek-directeur. Zijne glorierijke compositie verbreidde, zijn naam verre over de grenzen der oude wereld. Zijn oratorium „de Jaargetijden” en vooral „de Schepping” gaven hem een onsterfelijken roem.

Haydn was de eenvoud, zedigheid en bescheidenheid zelve. Jegens iedereen, rijk of arm, voornaam of gering was hij voorkomend en vriendelijk. De kinderen had hij boven alles lief, en zij noemden hem altijd: vader Haydn. Een bewijs van zijne liefde voor de kinderwereld bestaat in zijne eeuwig nieuwe en eeuwig jonge compositie: „Symphonie voor kinderen.”

Wij hebben Joseph Haydn nu door zijne treurige jeugd vergezeld en zijn over zijne betere dagen maar vluchtig heengeloopen; — laat ons nog een blik op zijn ouderdom slaan, — nog een blik werpen in zijne vrome en geloovige ziel!

Haydn was reeds hoogbejaard en het einde zijner aardsche loopbaan nabij, toen eenige muziekvrienden voorstelden, om ter eere van hun grooten meester, zijn onvergelykelijk schoon oratorium „de Schepping” met behulp van alle muzikale talenten in Weenen op te voeren. — Alles was goed in orde, en de eerwaardige componist met zilverwit hoofd zat in treffenden ootmoed, met gevouwen handen en in roerlooze houding op het hem aangewezen eeregestoelte, — toen de tonen der ouverture, door meesters der kunst uitgevoerd, plotseling met overmeesterende kracht zich deden hooren. — Haydn was op het diepst bewogen, en dikke tranen vloeiden langs de diepgevoorde wangen van den afgeleefden kunstenaar. — Bij de diepingrijpende woorden: „het wordt licht!” — een der verhevenste toonschilderingen, die we hebben, hief hij weenende de handen omhoog en riep uit: „Niet van mij, maar van Boven is dat alles gekomen!”

De indruk was te machtig voor de krachten van zijn geest. — Hij viel bewusteloos in zijn zetel neder. Allen, die hem zoo hoog vereerden, waren van angst vervuld, en een geneesheer beval, dat men hem dadelijk naar huis zou brengen. Hij kwam weldra weer tot zichzelf, maar zijn einde was niet verre!

Tweemaal bezocht Haydn Londen, waar hij de op-

voering zijner beste compositiën bijwoonde en met groote geestdrift ontvangen werd.

Men geloof, dat zijn dood door het beschieten van Weenen door de Franschen bespoedigd werd, hetgeen zijn verzwakt lichaam al te zeer ontroerde. — Nochtans tot eer van Napoleon zij gezegd, dat hij het strengste bevel uitvaardigde, om Haydn's woning op iedere wijze te eeren, en toen de troepen binnenrukten, werd eene Fransche wacht voor zijne deur geplaatst, om den grooten kunstenaar voor ieder leed te vrijwaren.

Vader Haydn werd 77 jaar oud. Op den 31 Mei 1809 sloeg de ure der verlossing, waarnaar de meester der tonen in een vroom geloof al lang had uitgezien. Wat sterfelijk aan hem was, werd als goed zaad voor den grooten dag des oogstes op het kerkhof bij Weenen bewaard, onder de schoone grafzerk met gouden letters: „Niet alles zal van mij sterven.”

En zoo is het ook. Haydn leeft, hoewel hij reeds lang dood is, en hij zal voortleven, zoolang er nog menschen zijn, wier harten kloppen voor de muziek tot eere van Hem, voor wien de harpen klinken aan de kristallijnen stroomen en onder de levensboomen.

Prijs 5 Cents, 100 Ex. *f* 4.

WAGEN. BOEK- EN MUZIEKDRUKKERIJ.